

ДОКАЗОВЕ ПРАВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЮРИДИЧНА ПРИРОДА, СТРУКТУРА, ПРИНЦИПИ

Котлан Б.М.,

*студент 5 курсу магістратури
факультету європейського права та правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Доказове право як правове утворення є складним та відносно новим в площині саме цивільного процесуального права, яке, однак, в силу розвитку змагального процесу та практики право реалізації потребує тлумачення і характеристики таких понять як його юридична природа, структура та принципи, що й становить предмет дослідження, тезисно поданого у даній статті. Методи, що застосовувалися при дослідженні – порівняльно-правовий, історичний, синтезу та аналізу. Питаннями визначення місця доказового права в системі права та його регламентації в різний час займалися вчені І. В. Решетнікова, А.А. Авдюков, В. М. Шерстюк, М. А. Фокіна, Д. О. Бочаров та інші.

Доказове право і теорія доказів сьогодні міцно вросли в процесуальні галузі права як універсальна юридична конструкція, що несе на собі основний тягар правозастосування, використовуючи встановлені правовою нормою процедури для співвідношення юридично значимого факту з нормою права, виходячи з доказування (механізму доказування) суб'єктів. Як зауважує І. В. Решетнікова, доказове право не може вивчатися без практики його реалізації, яка

об'єктивізується не тільки в правозастосовній, але і в інших формах реалізації права, при цьому існує вплив суспільних відносин на доказове право, реалізація доказового права всіма суб'єктами доказування, роль правосвідомості як сполучного елемента між суспільними відносинами, доказовим правом і його реалізацією. [4, 14]

На сучасному етапі розвитку гласності та правової свободи українське суспільство досягнуло того рівня розвитку, коли стало можливим говорити про суб'єктивний аспект доказового права. Думки вчених розділились – одними оспорується сам факт існування об'єктивного доказового права, інші вказують не лише на його існування, а й на галузевий, міжгалузевий характер. Під об'єктивним доказовим правом розуміють юридичну норму чи сукупність юридичних норм, що визначають юридичні аспекти доказування суб'єкта та правозастосовну діяльність у процесуальній формі. В той же час під суб'єктивним доказовим правом розуміють обов'язки при здійсненні доказування в процесуально-встановленій законом формі. [5, 193]

Щодо доказового права як структурного підрозділу цивільного процесуального права, то це є предмет довгих наукових дискусій, в тому числі й щодо визначення – є доказове право підгалуззю чи інститутом цивільного процесуального права, і якщо інститутом, то загальним чи спеціальним? Деякі вчені (А.А. Авдюков) в якості критерію віднесення доказового права до загальних інститутів вказує на «загальне значення для всіх стадій і видів судочинства». І. В. Решетнікова, розглядаючи доказове право в якості комплексного інституту, виділяє загальні та спеціальні норми. Загальні норми доказового права є інститутом загальної частини цивільного процесуального права, спеціальні норми вливаються в інститути особливої частини цивільного процесуального права і матеріального права. [4, 19]

Отже, доказове право - це специфічне правове утворення, що складається з норм права, що належать різним галузям та інститутам права.

Всі згадані дослідники, розглядаючи структуру доказового права як інституту цивільного процесуального права того чи іншого виду, характеризують його як сукупність норм. Тим часом аналіз норм, що регулюють доказування, дозволяє виділити в системі доказового права структурні утворення, що дає можливість віднести його до більш високого рівня в ієрархії цивільного процесуального права. Спроби обґрунтувати наявність доказового права як підгалузі права були зроблені в науці кримінального процесуального (Г.М. Мінковський). У науці цивільного процесуального права неоднорідність інституту доказів була відзначена В. М. Шерстюком, на думку якого інститут доказів включає в себе правові спільності (субінститути). Для права як

поліструктурної регулятивної системи характерна ієрархія структурних елементів : галузь, підгалузь, об'єднання інститутів, інститут, субінститут, норми права. Аналіз норм доказового права дозволяє віднести його до системних утворень на рівні об'єднання інститутів. При цьому потрібно мати на увазі наступне.

По-перше, доказове право займає самостійне місце в системі цивільного процесуального права. Об'єднання інститутів є структурними підрозділами підгалузі права або правового комплексу. В якості укрупнених підрозділів галузі права розглядаються лише ті, що мають спеціальний характер і об'єднують норми особливої частини ЦПК, є предметними і пов'язані з особливостями окремих укрупнених різновидів в предметі регулювання цивільного процесуального права.

По-друге, умовою існування будь-якого структурного підрозділу права є єдність його предмета регулювання, визначальне однорідність його фактичного змісту. Доказове право має однорідний предмет регулювання, який складає диференційований коло суспільних відносин , що формуються в ході цивільно-процесуального доказування. Суспільні відносини, що складаються в процесі встановлення фактичних обставин справи, є системо утворюючим фактором розглянутого об'єднання інститутів.

По-третє, доказове право, будучи цілісним структурним підрозділом цивільного процесуального права, має власну організацію. Відособленість доказового права як укрупненого підрозділи цивільного процесуального права виявляється в наявності в його складі правових інститутів, що регулюють різновиди і конкретні ділянки суспільних відносин. [1, 78-79]

Структура доказового права. Доказове право як комплекс юридичних норм, що визначають суть і специфіку процедурно-процесуальної форми доказування, є генеральним комплексним міжгалузевим інститутом, утвореним галузевими субінститутами. У його структурі можна виділити загальну частину, що об'єднує однорідні засадничі нормативні положення, та особливу, де зосереджено різногалузеві норми, які зумовлюють специфіку доказування в окремих галузях, провадженнях тощо. Оскільки системи права й законодавства співвідносяться як зміст і форма, існування доказового права в ролі міжгалузевого інституту в системі права актуалізує питання стосовно потреби об'єктивації його в належному інституті законодавства - скажімо, шляхом розробки й видання відповідного нормативно-правового акта, в якому б утілювались однорідні засадничі нормативні положення загальної частини доказового права як правового інституту. У такий спосіб буде ліквідовано наявну невідповідність статусу доказового права у системі права та його статусу в системі законодавства, і комплексний міжгалузевий правовий інститут зрештою набуде часткової законодавчої відособленості, зазначає Д. О. Бочаров. [2, 157]

З огляду на місце доказового права як комплексного міжгалузевого правового інституту в системі права й особливості його структури визначаються будовою місце доказового права як галузі наукового знання в системі юридичних наук. Загальну частину доказового права як цілого слід розглядати як сегмент предмета загальної теорії права. Натомість норми доказового права, що мають суто спеціальний (галузевий або навіть специфічний у рамках галузі) характер, становлять предмет галузевої складової науки доказового права. До цього предмета можуть входити й ті норми, які опосередковано входять до предмета загальної теорії доказового права, а безпосередньо становлять предмет “своєї” галузевої (або прикладної) науки. Таким чином, знання про доказове право як галузь правової науки включає загальнотеоретичні знання й знання про галузеву специфіку доказування й доказів у кожній окремій галузі. [3, 61]

Принципи доказового права. Аналіз системи доказового права дозволяє виділити наступні її принципи: 1) обов'язковість доведення (всі обставини справи підлягають доказуванню, за винятком тих, які не підлягають доказуванню), 2) належність доказів; 3) допустимість засобів доказування ; 4) вільна оцінка доказів. Принципи доказового права актуальні не тільки для цивільного процесуального права, а й для інших сфер правозастосування через міжгалузевий характер доказового права (норми, що визначають доказову діяльність, містяться і в галузях, що регламентують судову форму вирішення правових конфліктів - цивільне процесуальне, арбітражне процесуальне та кримінальне процесуальне право). Це дозволяє розглядати принципи доказового права в якості принципів міжгалузевого об'єднання інститутів.

Досліджуючи доказове право як міжгалузевого інституту, І. В. Решетнікова виділила прояви зовнішнього і внутрішнього подібності в регулюванні доказів у різних галузях права. Зовнішня схожість доказування в трьох процесуальних галузях права, на її думку, виражається в регулюванні наступних одно порядкових явищ: 1) поняття доказів; 2) обов'язок доказування; 3) належність доказів ; 4) допустимість доказів; 5) підстави звільнення від доказування ; 6) оцінка доказів; 7) засоби доказування. [4, 39]

Список використаних джерел:

1. Авдюков М.Г. Принцип законности в гражданском судопроизводстве. – М.: МГУ, 1970. – 203 с.
2. Бочаров Д.О. Доказовое право как институт законодательства // Государственное строительство та местное самоуправление. – 2004. – № 7. – С. 155 – 163.
3. Бочаров Д. Системный статус доказового права // Вестник прокуратуры. – 2003. – № 1. – С. 60 – 62.

4. Решетникова И.В. Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве. – М.: НОРМА, 2000. – 288 с.
5. Фокина М. А. Доказательственное право – структурное подразделение гражданского процессуального права / М. А. Фокина // Правоведение. – 2000. - № 3. – Ст. 191-201.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри міжнародного приватного права, правосуддя та адвокатури Феннич Василь Петрович.